

Wielkanocne jaja

materiał do nauki samodzielnej Pracowni Tradycji Polskiej
Zespół Pieśni i Tańca Ziemi Szczecińskiej „Krağ”
Pałac Młodzieży — Pomorskie Centrum Edukacji w Szczecinie

Grupa: Małe Krążki, 02 kwietnia 2021 r.

Prowadzący: Artur Kotwas, Paweł Sokołowski

Symbolika jaj - pisanki

Wielki Piątek jest dniem bardzo intensywnych przygotowań domowych, a przede wszystkim dniem kraszenia jaj oraz wielkiego gotowania i pieczenia. Wszystkie bowiem przysmaki na wielkanocny stół powinny być gotowe już w Wielki Piątek, a najpóźniej w Wielką Sobotę przed południem.

Przed wszystkim należy przygotować kolorowe jajka, których nie może zabraknąć na świątecznych stołach.

Barwne jajka wielkanocne nazywamy kraszankami, malowaniami lub byczkami - wtedy, gdy są gładkie (bez wzoru), jednokolorowe. Niegdyś farbowano je w naturalnych barwnikach roślinnych. Wywar z kory dębowej dawał kolor czarny, z łusek cebul różne odcienie barwy żółtej i brązu, sok z buraków - kolor różowy itp.

Natomiast jajka pokryte wzorem noszą nazwę pisanek. Nazwa ta odnosi się przede wszystkim do jaj, których wzór wykonany został roztopionym woskiem, czyli techniką batik. Potocznie jednak wszystkie barwne jajka wielkanocne, bez względu na to, w jaki sposób są zdobione, nazywamy pisankami. A są one nie tylko ozdobą stołów, ale także świadectwem ciągłości naszych obyczajów i bardzo starych tradycji.

Na całym bowiem świecie, także na ziemiach słowiańskich, w tym również i polskich, od najdawniejszych czasów jajko było symbolem życia, siły, miłości i płodności. Czczono je wierząc, że posiada wiele właściwości dobroczynnych i życiodajnych.

Kraszanki

Pisanki

Najstarsza zachowana polska pisanka pochodzi z X w. i wykonana jest techniką batikową.

Znaleziono ją podczas wykopalisk archeologicznych w Opolu, w obrębie domu, którego mieszkańcy złożyli ją prawdopodobnie jako ofiarę wotywną.

Z j a j k i e m w i ą z a ł y s i ę l i c z n e w i e r z e n i a l u d o w e . W i e r z o n o p o w s z e l k i e n i e s z c z ę ś c i a n i w e c z y ń c z ł o .

- ▶ D l a t e g o t e ż z a k o p y w a n o j a j k a p o d w ę g ł y b u d o w a n e p o d c z a s p o ż a r u , a p r z e d r o z p o c z ę c i e m p r a c w i o s e n n y c h k ł a d z i o n o w b r u z d y z a g o n ó w , w p o l u i o g r o d z i e .
- ▶ W i e r z o n o , ż e k t o u m y j e s i ę w o d ą z m i s k i , w k t ó r e j l e ż a ł a p i s a n k a , z a c h o w a z d r o w i e i u r o d ę .
- ▶ W i e r z o n o , ż e s k o r u p k i p i s a n e k p o ł o ż o n e p o d d r z e w a m i o w o c o w y m i z a p e w n i ą o b f i t o ń c ę j a b ł e k , g r u s z e k i ś l i w e k , a z m i e s z a n e z k a r m ą d l a d r o b i u s p r a w i ą , ż e k u r y b ę d ą s i ę d o b r z e n i o s ł y , k u r c z ę t a , k a c z ę t a i g ą s i ę t a d o b r z e i z d r o w o c h o w a ł y .
- ▶ W y d m u s z k i j a j w i e s z a n e n a g a i k a c h m i a ł y s y m b o l i z o w a ć w i o s n ę , p r z y s p i e s z y ć z m i a n ę p ó r r o k u , p o b u d z a ć w e g e t a c j ę r o ś l i n .
- ▶ G o t o w a n e l u b s m a ż o n e j a j k a d a w a n o z a w s z e p a s t e r z o m , k t ó r z y p o r a z p i e r w s z y , n a w i o s n ę , w y p ę d z a l i b y d ł o n a t r a w ę , a b y o c h r o n i ć i c h , a t a k ż e i c h s t a d a p r z e d w i l k a m i i c h o r o b a m i .
- ▶ T o c z o n o j a j k a p o g r z b i e t a c h i b o k a c h k r ó w o r a z k o n i , a b y b y ł y z d r o w e , g ł a d k i e i o k r ą g ł e j a k j a j k o .

Mieszkańcy Siemiatycz i Białegostoku, głównie będący wyznawcami prawosławia, w Niedziele Przewodnią (pierwsza niedziele po Wielkanocy), nazywaną tutaj *Niedziela Umartych*, zanoszą najładniejsze pisanki na cmentarz i składają na grobach swych bliskich. Niegdyś w wielkanocne święto umarłych (czyli w Przewody) toczono jajka po mogiłach i wkopywano je w ziemię, jako pokarm dla zmarłych i ofiarę *obiatową*, składaną w ich intencji.

Jajka były też zwyczajowym wykupem dziewcząt dawanym chłopcom *śmigurciarzom*, w Wielkanocny Poniedziałek, zw. Lanym. Dawań wielkanocnym wdowódźliwości, sympatii i miłości.

Jajko jest również pierwszym poświęconym w kościele kęsem pokarmu, którym dzielimy się przed rozpoczęciem śniadania wielkanocnego.

W wielu regionach Polski: na całym szerokim pasie ziem wschodnich, od ziemi białostockiej po Lublin, Rzeszów i Zamość, Także na Kurpiach i w Polsce centralnej – na Mazowszu, W regionie rawsko-opoczyńskim, kieleckim i radomskim, zdobi się Jaja wielkanocne odwieczną techniką batiku, czyli roztopionego Wosku pszczelego. Przy pomocy specjalnego pisaka, mającego Formę cieniutkiego lejka, wykonuje się (czyli pisze) wzór na Skorupce jajka. Następnie zanurza się jajko w letnim barwniku, a Po ufarbowaniu i wysuszeniu ściera wosk. W efekcie uzyskuje się Wzór biały lub żółtawy (w naturalnym kolorze skorupki), na tle czarnym, czerwonym lub i innej barwy, bo miejsca pokryte Woskiem nieprzyjmują barwnika i pozostają nieufarbowane. Natomiast pisankę wielobarwną otrzymuje się pisząc jej wzór Stopniowo i wkładając ją kilkakrotnie do różnych barwników, Zaczynając od najjaśniejszego.

[Obejrzyj film
o pisankach
na Kurpiach Zielonych](#)

Piękne efekty uzyskuje się dekorując jajka wielkanocne tzw. techniką rytowniczą. Polega ona na tym, że na ufarbowanym, zwykle na ciemny kolor jajku, ostrym narzędziem (np. cienkim nożykiem, blaszką, żyletką lub szpilką) wyskrobuje się różne wzory. Przodują w tym zwłaszcza artystki ludowe ze Śląska, które potrafią wyczarować na skorupkach jaj wielkanocnych piękne kompozycje z kwiatów i wici roślinnych, a czasem także umieszczają na nich różne sentencje i teksty powinszowań.

W kilku regionach Polski (np. na Kurpiach Białych i w Łowickiem) dekoruje się jajka wielkanocne oklejając je rdzeniem (tzw. *duszą*) sitowia i skrawkami włóczki, z której niegdyś tkano na ręcznych warsztatach domowych tkaniny odzieżowe (miedzy innymi barwne, łowickie *pasiaki*).

W Ł o w i c z u i w s i a c h p o d ł o w i c k i e h (s ł y z p i ę k n y c h d e k o r a c j i w n ę t r z , a p r z e d e w s z y s t k i m z k wycinanek zglansowanego papieru, które dla ozdoby, w czas świąteczny przyklejano do ścian i belek stropowych), robi się na Wielkanoc *dżbanuszkiz* w y d m u s z e k j a j i o k l e j a j e m i n i a t u r o w y m i , barwnymi wycinankami.

[Obejrzyj film](#)
[o pisankach](#)
[na Kurpiach Białych](#)

"Dzielenie się święconym jajkiem"

M. Konopnicka

Zadzwoniły już dzwony,
dzień nastał wesoły.
Pod święconym pieczywem
uginają się stoły.

Leży jajko święcone
malowane farbami –
kto też dzisiaj tym jajkiem
będzie dzielił się z nami?

□ więc ojciec i matka –
oni pierwsi najpewniej,
potem bracia i siostry,
i sąsiedzi i krewni,

Potem ... nie wiem kto dalej,
a odgadnąć to sztuka
może jakiś gość z drogi
do drzwi chaty zapuka.

Może dziadziuś zgrzybiały,
co się modli w kościele?
To się także tym jajkiem
z biednym dziadkiem podzielę.

Bajecznie kolorowe pisanki tradycyjnych, misternie skomponowanych wzorach, wykonywane dotychczas przez wiele artystek ludowych w różnych regionach Polski, są świadectwem żywych w Polsce, najpiękniejszych tradycji świątecznych. Polskie artystki nauczyły się sztuki od swych matek, babek, starszych krewnych. Zdobia więc pisanki stosując dawne tradycyjne motywy zdobnicze. Stosują również wzory własnego pomysłu i własne indywidualne rozwiązania kompozycyjne.

[Obejrzyj filmik jak przygotowują
pisanki w Opocznie](#)

A Ty jak ozdobisz jajka na Święta?

Sprawdź się i pokoloruj:

[Kolorowanka „moje pisanki”](#)

Opracowano na podstawie:

1. *Polskie tradycje świąteczne - Hanna Szymanderska, wyd. Świat Książki, 2003;*
2. *Polskie obrzędy i zwyczaje doroczne – Barbara Ogrodowska, wyd. MUZA, 2012;*
3. *Sztuka ludowa w Polsce – Ewa Fryś, Anna Iracka, Marian Prokopek, wyd. Arkady, 1988;*
4. *Tańce polskie – śladami Oskara Kolberga, wyd. Fundacja Kultury Wsi; 1989;*
5. *Wiosna do kolorowania – Krzysztof Wiśniewski, Joanna Babula, wyd. Olesiejuk, 2018.*